

werkboek

van **woede** naar **redelijkheid**:
voor (gezins)advocaten en
mediators

Weg van het toernooimodel

Corrie Haverkort
Aleide Hendrikse-Voogt

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:
Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost.
T (020) 330 72 00 E contact@mailswp.com I www.swpbook.com

Werkboek Van woede naar redelijkheid: voor (gezins)advocaten en mediators
Weg van het toernooimodel
Corrie Haverkort en Aleide Hendrikse-Voogt

ISBN 978 90 8850 882 0
NUR 767

Omslagontwerp: Mariette Haverkort (Criterium)
Foto Corrie Haverkort: Marieke Lubbers Fotografie
Foto Aleide Hendrikse-Voogt: Maurits Bos
Uitwerking omslag voor werkboek: Merel van Dam, Uitgeverij SWP
Vormgeving binnenwerk: 2'D-sign, Amersfoort
Uitgever: Ingrid de Jong

© 2019 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, *Stbl.* 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, *Stbl.* 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich te wenden tot Uitgeverij SWP (Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost).

Inhoud

Inleiding	5
Tot slot	8
1 Vechtscheidingen, juridische strijd of de-escaleren	9
Nieuwe partnermelding	10
Juridische strijd of de-escaleren	13
2 Crisisfase	15
Taken van de advocaat-mediator in de crisisfase	16
Ad 1. Kennen van ieders verhaal omtrent de scheiding	17
Ad 2. Benoemen en duiden van de emoties	18
Werkvorm: Ik heb niet gekozen voor die scheiding	19
Werkvorm: Bewustwordingsproces	20
Ad 3: Zelfbescherming bij heftige emoties van de cliënten en weet hebben van overdracht- en tegenoverdrachtprincipes	21
Werkvorm: Overdracht-tegenoverdracht	22
Werkvorm: Emoties	23
Werkvorm: Effect van het toernooimodel	25
Tot slot	26
3 Exploratiefase	27
Taken van de advocaat-mediator in de exploratiefase	27
Ad 1: Signaleren en bevestigen dat de partijen de scheiding accepteren	29
Ad 2: Kennis en inzicht ontwikkelen met betrekking tot schuld en verantwoordelijkheid	31
Werkvorm: Schuld en onschuld	33
Ad 3: Herkennen van veel voorkomende verschillen tussen mannen en vrouwen	35
Ad 4: Benoemen van de aanwezigheid van de nieuwe partner	37
Werkvorm: De nieuwe partner	39

Ad 5: Begeleiden van de transformatie van scheiden als partners naar doorgaan als ouders	40
Werkvorm: Ex-partner en kinderen weten nog van niets	41
Tot slot	42
4 Afsprakenfase	43
De taken van de advocaat-mediator tijdens de afsprakenfase	43
Ad 1: Signaleren of beide partijen toe zijn aan het maken van afspraken	44
Ad 2: Innemen van een meervoudig perspectief	46
Ad 3: Onderzoeken of er afspraken gemaakt kunnen worden over de rol en positie van de nieuwe partner	47
Ad 4: Op de hoogte zijn van de kenmerken van het samengestelde gezin voor zover zij van invloed zijn op het ouderschapsplan	48
Ad 5: Aangeven dat het ouderschapsplan niet een statisch geheel is, maar indien nodig bijgesteld dient te worden	49
Werkvorm: Afspraak is afspraak of toch niet?	50
Tot slot	51
5 De vraag naar rechtvaardigheid	52
Werkvorm: Meervoudige partijdigheid	55
Tot slot	59

Inleiding

Het begeleiden van een scheiding tussen ouders is hogeschoolwerk. Als er in deze fase ook sprake is van een nieuwe partner wordt het helemaal ingewikkeld. Als advocaat-mediator word je in dat geval geconfronteerd met allerlei verschillende en vaak tegenstrijdige vragen. En met veel heftige gevoelens. Moet de rol van de nieuwe partner benoemd worden? Of moet je het onderwerp juist negeren? Ga je in op emoties? Of moet je die juist zo klein mogelijk houden? En wat te doen met woede en onrecht? Belicht je deze thema's en hoe dan?

Uit de praktijk van advocaten en mediators blijkt dat het begeleiden van een scheiding waarbij sprake is van een nieuwe partner, een complex gebeuren is. Als advocaat-mediator kun je regelmatig een bepaalde mate van handelingsverlegenheid ervaren. Zeker als emoties hoog oplopen. En als er veel spanningen zijn en voortdurend ruzies op de loer liggen.

Wanneer mensen zich miskend voelen en niet begrepen, blijven zij immers strijden. Kinderen ondervinden hier meer nadelen van dan we ooit eerder dachten.

Ook loopt een mediation al te vaak uit op een juridische procedure. Met ongunstige gevolgen voor de kinderen en voor de ex-partners die samen ouders blijven.

In 2018 verscheen daarom het rapport *Scheiden en de kinderen dan?* van André Rouvoet¹. In het rapport wordt geconcludeerd dat de huidige juridische procedure niet voldoende aanzet tot de-escalatie. Er zitten verkeerde prikkels in het systeem. Verzoekschriften en verweerschriften werken escalerend. Evenals de veelheid aan mogelijkheden om te (blijven) procederen. Het gevecht kan daardoor worden voortgezet en geïntensiveerd. Soms ontstaat het gevecht zelfs dóór de procedures. De positie van het kind komt in de huidige procedure niet goed uit de verf. Mensen voelen zich niet gehoord en de Raad voor de Kinderbescherming en de Gezinsinstelling komen te laat in beeld.

1 André Rouvoet e.a. (2018), *Scheiden en de kinderen dan? Agenda voor actie*. Den Haag: Uitgave Platform 'Scheiden zonder schade'.

Eind 2018 verscheen ook *Van woede naar redelijkheid* (Haverkort, 2018)². Hierin belicht de auteur de strijd van mensen om erkenning en rechtvaardigheid en reikt zij nieuwe inzichten aan waarom mensen blijven strijden zolang zij het gevoel hebben dat hen geen recht wordt gedaan. Ook bespreekt Haverkort de betekenis van emoties van scheidende ouders, naast het menselijke vermogen om rechtvaardig te handelen. Want daar verlangen alle mensen naar, ook ouders die scheiden.

Zowel het verschijnen van het rapport *Scheiden en de kinderen dan?* als het boek *Van woede naar redelijkheid* hebben geleid tot het ontwikkelen van dit werkboek.

Om de belangen van kinderen voorop te stellen, is het noodzakelijk om de belangen van de ouders goed te waarborgen. Pas dan kun je komen tot een bevredigend ouderschapsplan en het goed naleven daarvan. Ook als er een nieuwe partner is en er een samengesteld gezin gevormd wordt na de scheiding.

Het werkboek

Ter ondersteuning van het basisboek *Van woede naar redelijkheid* hebben we dit werkboek ontwikkeld. Met als doel de theorie van het basisboek naar de praktijk van de advocaat-mediator te vertalen en zo meer praktisch inzicht te ontwikkelen in de aard en betekenis van conflicten. Om tussen scheidende ouders over en weer meer begrip en verstaanbaarheid te creëren en nieuwe mogelijkheden te ontwikkelen om recht te doen aan elkaar.

Als je als advocaat-mediator kennis op deze gebieden bezit en dit inbrengt tijdens de scheidingsprocedure, kan dit een grote steun zijn voor ouders. Het vermindert de kans op verharding en vertraging. De juridische afwikkeling is bevredigender en de kans dat ouders na de scheiding op een goede manier samen ouders kunnen blijven wordt vergroot. Ook als de nieuwe partner de stiefouder wordt van de kinderen.

2 Corrie Haverkort (2018). *Van woede naar redelijkheid*. Emoties, dilemma's en erkenning bij scheiden, nieuwe partner en samengesteld gezin. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Dat betekent concreet dat tijdens de scheiding afspraken gemaakt moeten worden over hoe ex-partners na de scheiding samen ouders willen blijven. En wat de rol en positie gaat worden van de nieuwe partner. Afspraken hierover kan ruzie en conflicten in een later stadium voorkomen. Kennis van het samengestelde gezin is daarvoor onontbeerlijk.

In dit werkboek benutten we deze kennis op retrospectieve wijze om in te zetten tijdens het scheidingsproces. Immers: de toekomst bepaalt waarop in het voorafgaande – tijdens de scheiding – geanticipeerd moet worden.

Werkwijze

In het werkboek volgen we een stapsgewijze aanpak. Met aandacht voor drie fasen in het mediationproces.

Crisisfase

In deze fase wordt de scheidingsmelding besproken en belicht.

Daarbij wordt het narratief van beide partijen verkend.

De emoties worden besproken, ook in relatie tot de komst van een nieuwe partner.

Exploratiefase

In de exploratiefase wordt de scheidingsmelding nader onderzocht (deze fase vraagt vaak de meeste tijd en aandacht).

Het proces van transformatie – de overgang van partners naar ex-partners – wordt begeleid.

Er wordt gestreefd naar het normaliseren van de verhouding tussen de partners.

De impact van de komst van een nieuwe partner wordt belicht met betrekking tot de afspraken in het ouderschapsplan en het naleven ervan.

Afsprakenfase

In deze fase maakt de mediator houdbare afspraken over duurzaam ouderschap. Ook met betrekking tot de rol en positie van de nieuwe partner als stiefouder van de kinderen.

De financiële afwikkeling van de scheiding wordt gerealiseerd.

De taken van de advocaat-mediator

In het werkboek formuleren we bij iedere fase de taken van de mediator, gevolgd door verschillende casussen uit de praktijk en een aantal aansluitende praktijk- en reflectievragen. Ook noemen we verschillende werkvormen die we hanteren tijdens trainingen en workshops (onder de titel: ‘Weg van het toernooimodel’, gebaseerd op het boek *Van woede naar redelijkheid*).

We starten het werkboek met een hoofdstuk over vechtscheidingen en over juridische strijd en de-escaleren. We sluiten het werkboek af met een hoofdstuk over rechtvaardigheid. Om cliënten op een goede manier door de scheiding heen te helpen, opdat zij na de scheiding samen goede ouders kunnen blijven, is het belangrijk dat de advocaat-mediator kennis en inzicht heeft in de betekenis en werking van rechtvaardigheid.

Het werkboek kun je lezen ter ondersteuning van het boek *Van woede naar redelijkheid*. Per hoofdstuk verwijzen we naar het bijbehorende hoofdstuk in het basisboek. Ook kan het werkboek ingezet worden tijdens trainingen voor advocaten en mediators.

Tot slot

Socrates schreef: ‘Zelfkennis is het begin van alle wijsheid.’ Om cliënten op een goede manier te kunnen bijstaan, is het nuttig als je van jezelf weet hoe je met emoties omgaat. Wat je oordelen zijn en je overtuigingen en wat de effecten zijn van je interventies. Ook daaraan besteden we aandacht.

We wensen je veel succes toe met *Van woede naar redelijkheid* en met dit werkboek dat daarop aansluit, maar vooral met je mooie en betekenisvolle werk.

Aleide Hendrikse-Voogt en Corrie Haverkort

1

Vechtscheidingen, juridische strijd of de-escaleren

Mensen kunnen door allerlei omstandigheden en gebeurtenissen in een vechtstand terechtkomen. Angst speelt daarbij een grote rol. Bijvoorbeeld angst om een geliefde te verliezen en het gezin uiteen zien te vallen. Of angst voor de toekomst. Ook onzekerheid over de verdeling van de kinderen, waar er gewoond gaat worden en hoe het allemaal financieel zal gaan. Vaak gaat dit gepaard aan gevoelens van onrecht.

Al deze onzekerheden kunnen zonder goede begeleiding ontaarden in heftige conflicten tussen de scheidende cliënten. Waarbij ieder het beste voor zichzelf binnen wil halen, desnoods ten koste van de ander. Daarbij wordt uit het oog verloren wat redelijk en billijk is en hoe er recht gedaan kan worden aan het hele gezinssysteem.

Praktijk- en reflectievragen

Welke signalen die verwijzen naar een mogelijke vechtscheiding ken je?

Welke signalen die wijzen op een mogelijke vechtscheiding heb je waargenomen in jouw praktijk?

Wat is je eigen gevoel en mening als het gaat om ruziënde ouders en een strijd die maar voortduurt?

Het komt regelmatig voor dat ex-partners nadat ze na de scheiding een goede modus hebben gevonden om samen ouders te zijn, toch opnieuw in conflict-situaties terechtkomen. Een van die conflicten is de komst van een nieuwe partner zonder dat de ex-partner hier persoonlijk van op de hoogte is gebracht.

Nieuwe partnermelding

Het is belangrijk dat gescheiden ouders niet via hun kinderen, maar rechtstreeks bij elkaar melding doen van de komst van een nieuwe partner. Zeker als die in het leven van de kinderen een rol gaat spelen. Regelmatig roept deze melding emoties op bij de ex-partner ('Zal de nieuwe partner wel goed zijn voor mijn kinderen?', 'Nu is het dus definitief voorbij tussen ons').

Wanneer de partnermelding rechtstreeks wordt gedaan tussen de ouders zal de primaire reactie direct worden waargenomen. De kinderen worden dan niet primair belast.

Onderdeel van het ouderschapsplan is dat ouders elkaar op de hoogte houden van relevante omstandigheden in het leven van de kinderen. De nieuwe partnermelding maakt hier deel van uit.

Een misvatting is dat de ex-partner niets met de nieuwe partner te maken heeft. Hij of zij wordt de nieuwe stiefouder en komt daarmee ook in het leven van de ex-partner. Het is de taak van de advocaat-mediator de cliënten hiervan bewust te maken. En dat mee te nemen bij het opstellen van het ouderschapsplan.

Het ontbreken van de nieuwe partnermelding wordt in de praktijk als pijnlijk ervaren. Als deze melding wel wordt gedaan, voelt de andere ouder zich serieus genomen in de rol van collega-ouder.

Casus: Nieuwe partnermelding

Janna en Marijn zijn drie jaar geleden gescheiden. Ze hebben samen een co-ouderschap met hun kinderen Liz (6 jaar) en Jip (4 jaar). Na enige beginperikelen liep het co-ouderschap goed. Totdat Marijn een half jaar geleden een nieuwe vriendin ontmoette. Zij heet Judith.

Judith is direct bij Marijn en de kinderen ingetrokken. Zonder dat Marijn zijn ex-vrouw Janna hiervan op de hoogte heeft gesteld. Zij moest dit via de kinderen horen. Vervolgens hoort Janna van dochter Liz dat papa op zaterdag niet meer meegaat naar het zwemmen. Liz wordt dan door de buurvrouw opgehaald. Janna zegt tegen haar dochter: 'Moet papa dan uitslapen met Judith?' Liz voelt zich hierbij heel ongemakkelijk.

Vanaf die dag lopen de conflicten tussen Marijn en Janna steeds hoger op. Met name nadat Janna haar kinderen op een dag ophaalt bij Marijn, maar niet hij maar zijn nieuwe lief aan de deur stond met kids en koffertje.

Werkvorm: Nieuwe partnermelding

Tijdens de training 'Weg van het toernooimodel' gebaseerd op het boek *Van woede naar redelijkheid*, volgt hier een aansluitende werkvorm gericht op de praktijk van de advocaat-mediator.

Aantekeningen

Het komt regelmatig voor dat ex-partners nadat ze na de scheiding een goede modus hebben gevonden om samen ouders te zijn, toch opnieuw in conflict-situaties terechtkomen.

Praktijk- en reflectievragen

Wat kunnen de oorzaken zijn van conflicten in een later stadium?

Ken je een voorbeeld uit jouw praktijk waarbij de komst van een nieuwe partner leidde tot een nieuwe zaak na scheiding?

Waaruit bestond dit conflict?

Had de oorzaak van het conflict (in meerdere of mindere mate) voorkomen kunnen worden? Zo ja, hoe?

Juridische strijd of de-escaleren

De juridische procedure betreft het zakelijk afwikkelen van de scheiding, waarbij advocaten in zaken op tegenspraak zijn opgeleid om de zaak zoveel mogelijk 'ontdaan van de emoties' aan de rechter voor te leggen.

Tegelijkertijd is er bij een scheiding sprake van een proces van afscheid nemen. Waarbij het gaat om het ontvlechten van de relatie en het accepteren dat er geen basis meer is om met elkaar als partners verder te gaan. Pas als deze acceptatie er is, kan de juridische afwikkeling worden geregeld. Is dit niet het geval, dan wordt de menselijke strijd om erkenning en rechtvaardigheid verplaatst naar de juridische procedure. En gaat ieder voor het eigen gelijk. Van 'recht doen is er dan niet altijd sprake'.

De professional die scheidende mensen begeleidt, vervult een belangrijke en bepalende rol in de wijze waarop de scheiding plaats zal vinden.

Praktijk- en reflectievragen

Welke houding herken je bij jezelf als het gaat om een zaak op tegenspraak?

- 1 Gerichtheid op winst voor de cliënt: als advocaat het meeste voor je eigen cliënt uit de zaak willen halen, ongeacht de consequenties voor anderen.
- 2 Gerichtheid op winst zonder nadelige gevolgen voor de kinderen: als advocaat het meeste voor je eigen cliënt uit de zaak willen halen, maar zodanig dat de uitslag het meest gunstig is voor de kinderen. Ook als dit betekent dat je jouw cliënt teleurstelt door bepaalde vorderingen niet in te stellen.
- 3 Gerichtheid op harmonie: tevredenheid van beide partijen die na de scheiding samen verder moeten als ouders.
- 4 Anderszins:

Welke keuze uit genoemde opties maak jij? Waarom?

Communiqueer je je houding naar jouw cliënt? Hoe en wanneer doe je dat?

Hoe is het voor jou als de advocaat van de wederpartij een andere basishouding heeft dan jij?

Wat is het effect hiervan op jou?

Hoe uit je dit?

In de crisisfase wordt de scheidingsmelding besproken en toegelicht. De verschillende emoties worden verkend, ook in relatie tot de komst van een nieuwe partner en het samengesteld gezin na scheiding.

Wanneer partners hun scheiding komen melden, spelen er veel emoties zoals angst, woede, haat, verdriet, vergelding of wrok. Zoals eerder aangegeven, worden deze heftiger als er sprake is van een nieuwe partner.

In de crisisfase heeft ieder van de partijen een sterke behoefte het verhaal van de scheiding te doen. Om daarna bevestigd te worden in zijn of haar visie. Soms wordt er verwijtend over de andere partner gesproken. Duidelijk is dat er sprake is van veel onzekerheid.

De cliënten doen een appel op jou als advocaat-mediator om zicht te krijgen op wat er staat te gebeuren. Ze willen de scheiding meestal graag snel regelen om weer verder te kunnen. Soms hebben ze hierbij niet door dat ze met het regelen van de juridische scheiding hun emotionele pijn nog niet hebben verwerkt.

In deze fase is het voor de professional belangrijk om te luisteren naar de verhalen van de scheidende ouders, de zogenoemde narratieven. Om met behulp van hun verhaal verhelderende en verdiepende vragen te kunnen stellen. Te horen wat de cliënten echt willen. Om vervolgens eerlijke verwachtingen te scheppen.

De crisisfase is de fase waarin de vertrouwensbasis tussen de professional en de cliënten wordt gelegd. Dit is vaak onderdeel van het eerste gesprek. In deze fase is het voor de cliënt vaak nog niet mogelijk om de relatie met de ex-partner te 'normaliseren', zeker niet wanneer er sprake is van een nieuwe partner.